

SZABÓ JÁNOS

ERŐD A KÁRPÁTOKBAN AZ ÁRPÁD-VONAL

1944 tavaszán a Honvéd Vezérkar főnöke, Vörös János vezérezredes bizakodóan jelentette ki, hogy a Kárpátokban a szovjet haderő előrenyomulása (német segítséggel) hosszabb ideig feltartóztatható. A magyar hadvezetés abban reménykedett, hogy a Balkánon partra szálló angolszász haderő előbb ér a Kárpát-medencébe, mint a Vörös Hadsereg. A vezérkar főnöke magabiztos volt, hiszen Magyarországot a Szovjetunió és Románia felől a Keleti-Kárpátokban 1940-től kiépített Árpád-vonal védte.

A magyar „Árpád” erődrendszer, szemben a francia Maginot-vonallal, nem a merev területmegtartásra, hanem a folyamatos ellentámadásra épült. A nagy létszámú, gépesített csapatokkal szemben a kicsi erővel rendelkező védő fél csak úgy tudott sikeresen ellenállni, ha egy erődszázad a völgy bejáratához szögezte az ellenség utánpótlását, és engedte, hogy az ellenség a hegyeken keresztül tovább támadjon az erődszázadok mögött 10–15 kilométerre védő határvadász zászlóalj támpontja felé. Közben egy határvadász portyázó század utóvédharcban ellövette a támadók lőszerét. Így az erődszázadot megkerülő, de utánpótlás nélkül maradó nagy tömegű gyalogságot a határvadász-zászlóalj megállíthatta és kisöpörhette a völgyből. Az erődszázadot az ellenség nem tudta sem tüzérségi tűzzel, sem repülőcsapásokkal megsemmisíteni, s az ellenséges gyalogság lerohanása ellen is védve volt.

A KÁRPÁTOK ERŐDÍTÉSÉNEK HÁROM FÁZISA

I. FÁZIS

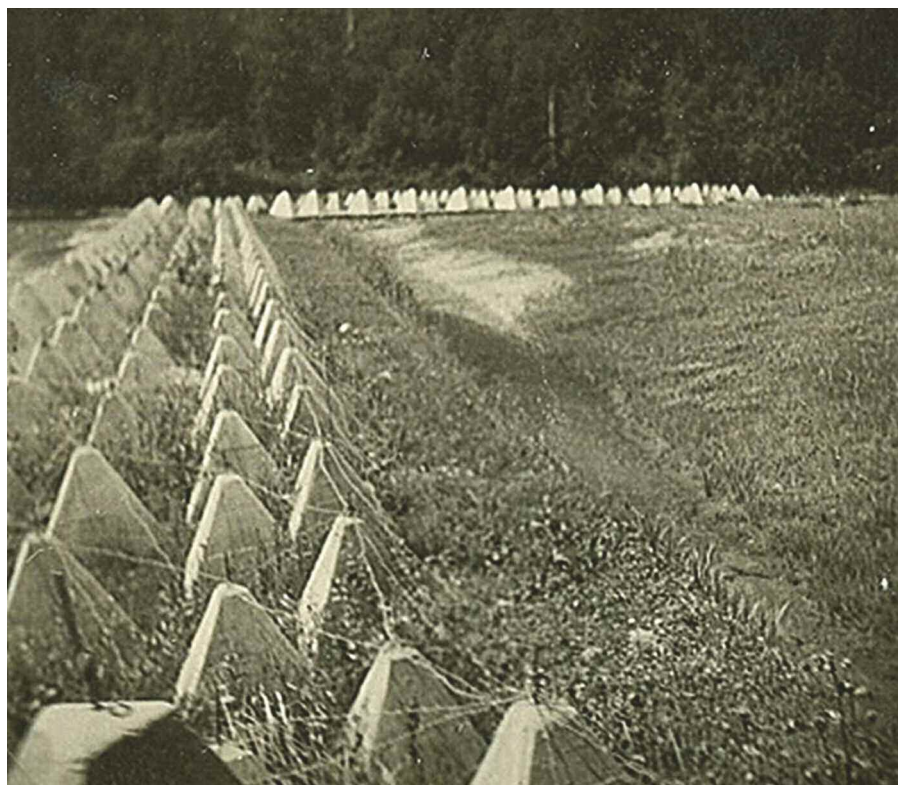
1939-ben Kárpátalja visszatérével napirendre került a Keleti-Kárpátokban húzódnó határok erősítésének gyakorlati megvalósítása. A Honvéd Vezérkar a Haditechnikai Intézet keretén belül már 1938 őszen kikülönített egy erősítési részleget, amely egyelőre nem rendelkezett állandó állománnyal, csak egyre bővülő feladatkörrel, aminek megvalósításába a Haditechnikai Intézet munkatársain kívül polgári cégeket és szakembereket is bevonhattak.

A honvédség hat műszaki százada az elkészült tervek alapján kezdett hozzá a hágók védelmének kiépítéséhez. Ekkor még, harci tapasztalatok híján, a francia Maginot-vonalat tekintették a legkorszerűbbnek, ezért hasonló páncéltörő lövegállásokat terveztek, hosszú, zegzugos alagutakkal és nagy befogadóképességű óvhelyekkel a személyi állomány részére, amelyekben a tiszta levegőt nagy teljesítményű szellőzőberendezések biztosították.

II. FÁZIS

1940 májusában a német hadsereg a Franciaország elleni hadjáratában a Maginot-vonalat nem megkerülte, hanem légideszantcsapatokkal függőlegesen átkarolta, majd a bejáratokat támadva viszonylag könnyen rést ütött rajtuk. Az erődök legnagyobb hátránya az volt, hogy védőik elszigetelten, zárt helyen küzdöttek. Az ilyen erődök építését a Kárpátokban leállították.

1940. augusztus 30-án hozták meg a második bécsi döntést, amelynek értelmében Erdély északi részét Magyarországhoz csatolták. A magyar revíziós politika Dél-Erdély visszavételére készült. Egy esetleges déli irányú támadás hátát északkelet felől a Kárpátok átjáróiban épített erődökkel kívánták védeni. Ezért 1940 őszen-telén Hárosy Teofil vezetésével elkészült az összefüggő védelmi vonal terve, egy rendszerbe foglalva Kárpátalja és Észak-Erdély átjáróinak védelmét. Akkor jelent meg hivatalosan az Árpád-vonal elnevezés is. Az Árpád-vonal védelme a védők sorozatos ellentámadásaira, meglepő manővereire épült.

Az Árpád-vonal építése és korabeli formája (jobbra), valamint napjainkban is megtalálható maradványai (balra)

III. FÁZIS

1943-ban, a 2. hadsereg megsemmisülése után kezdtek hozzá az Árpád-vonal előtti hadműveleti előtér megerősítéséhez, azt remélve, hogy a Balkánon partra szálló angolszász csapatok a szovjetek előtt érnek a Kárpát-medencébe. Ehhez két újabb védelmi vonalat építettek ki. A Hunyadi-állás az Északkeleti-Kárpátok hágóit lezáró erődítések legkülső vonala volt, és műszakilag megerősített helységek láncolatából állt. A Szent László-állás a Kárpátok hágóit lezáró, körkörösén védhető század-, illetve zászlóalj támpontokból állt.

Románia ekkor még Magyarország szövetségese volt, de a Kárpátokban védekező magyar és német csapatokat a román haderő Székelyföldön áttörve könnyen hátba támadhatta, ezért Székelyföldet nyugat felől is biztosítani kellett. Ezzel kiteljesedett a Kárpátok védelmi rendszere.

AZ ÁRPÁD-VONAL VÉDELME 1944-BEN

A Kárpátok előterében vereséget szenvedett és visszavonuló magyar kötelékeket az augusztus 1-jén kinevezett új parancsnok, Miklós Béla vezérezredes rövid idő alatt rendezni tudta. A magyar hadvezetés a Keleti-Kárpátokban kiépített három védelmi vonalat egy rendszernek tekintette.

Az 1. Ukrán Front csapatai 1944. július 27. és augusztus 2. között négy támadást indítottak a Hunyadi-állás áttö-

AZ ÁRPÁD-VONAL ÉPÍTMÉNYEI

- 44 völgyzár (erőd-századtám-pont)
- 2474 tartós vasbeton építmény (óvóhely az erődrajok számára, vezetési pont, páncéltörőágyú-, géppuska-, nehézpuska-tűzelő-állás, lőszerraktár)
- 1182 föld-fa fedezék és óvóhely
- 1307 nyílt géppuska- vagy páncéltörő-tűzelőállás
- 1200 km lövészárok
- 405 km harcokcsárirok és harcokcsi elleni gúlasor

résére. A magyar hadosztályok több napon át hősiiesen tartották állásaikat, így az ellenség beszüntette támadásait. Az arcvonal augusztus 15. és 20. között stabilizálódott, s a szemben álló felek kötelekeik rendezésére fektették a hangsúlyt.

A szovjet Legfelsőbb Főhadiszállás az Északkeleti-Kárpátokban, majd a Magyarországon és Szlovákiában folytatandó hadműveletre alakította meg a 4. Ukrán Frontot, amely az 1. gárdahadseregből, a 18. hadseregből, a 8. légi hadseregből, és az önálló 17. gárdalövészhadtestből állt. A szovjet hadvezetés nem becsülte le a Keleti-Kárpátok jelentette akadályt. Az új front parancsnokát is körültekintően választották meg Ivan Efimovics Pet-

rov vezérezredes személyében. Petrov tábornok volt a magas hegyek között vívott hadműveletek specialistája.

Az 1. Ukrán Front 1944. augusztus elején végrehajtott sikertelen áttörési kísérletei után a Keleti-Kárpátokban a magyar csapatok számára egy kis pihenő következett. A Vörös Hadsereg támadásának súlypontját Románia irányába helyezte át. Megkezdődött a Keleti-Kárpátok megkerülésére indított nagyszabású hadművelet.

A szovjet csapatok 4–8-szoros erőfölénnyel rendelkeztek. A támadás augusztus 20-án indult. Aznap áttörték a harcászati mélységet, és augusztus 23-ra részenként bekerítették a 6. német hadsereg zömét és a 8. német hadsereg egyes részeit, valamint a 3. román hadsereget. Ezen a napon bekövetkezett Románia „fegyverfordítása”. Miután Románia kivált a német szövetségből, s a szovjet 2. és 3. Ukrán Front hadseregei akadálytalanul nyomultak előre Magyarország déli határai felé, az ezeréves határokon kívül tevékenykedő 1. hadsereg helyzete veszélyessé vált.

A 4. Ukrán Front többszöri halasztás után, szeptember 9-én indította meg támadását. Az 1. magyar hadsereg a Toronyai- és a Tatár-hágó között harcolva visszavonult a Szent László-állásba. Ekkor indult meg az 1. Ukrán Front támadása az 1. német páncélos-hadsereg ellen, s kezdődött meg a másfél hónapos duklai csata, amely miatt egymás után vonták ki az 1. magyar hadsereg arcvonaláról az addig ott védő német hadosztályokat. A jól véd-

hető Árpád-állásba való visszavonulás a német hadvezetés merev, területfeladást ellenző magatartása miatt nem volt egyszerű feladat.

A 4. Ukrán Front csapatai, amelyek szeptember 9-én kezdték meg a kárpát-ungvári hadműveletet, a hónap végére elérték a régi szovjet–csehszlovák határt. A terv szerint októberben át kellett kelniük a Kárpáton, hogy elérjék Ungvár és Munkács körzetét, de október első felében a 4. Ukrán Front csak jelentéktelen sikereket ért el.

Az október 15-én bekövetkezett sikertelen kiugrási kísérlet után megkezdődött a német–magyar csapatok visszavonása. A 2. Ukrán Front csapatai elérték Debrecen és Nyíregyháza körzetét, ami már komolyan veszélyeztette az 1. magyar hadsereg utánpótlási vonalait.

Grecksó vezérezredes, az 1. szovjet gárdahadsereg parancsnoka az Árpád-vonalat erős védelmi rendszernek tartotta annak ellenére, hogy csak torzó volt, hiszen elsősorban Erdélyben nem állt rendelkezésre elegendő csapat sem a völgyzárak védelmére, sem a hézagok lezárására. Egy, a magyarok iránti szimpátiával egyáltalán nem vádolható mű, *A Nagy Honvédő Háború története, 1941–1945* 4. kötetében így foglalta össze a Kárpátokban 1944 őszén folytatott hadműveleteket:

„...október első felében a 4. Ukrán Front csak jelentéktelen sikereket ért el. Az ellenség, kihasználva a védelemre alkalmas erdős-hegyes terepet és a hágókban létesített erős műszaki létesítményeket, szívósan ellenállt. A jobbszárnyon harcoló 1. gárdahadsereg (parancsnoka Grecksó vezérezredes) október 18-án kénytelen volt abbahagyni a támadást. Ezalatt a front közepén támadó 18. hadsereg – parancsnok Zsuravljov altábornagy – jobbszárny-hadteste megkerülte az Uzsoki-hágót, a Sztavnojéra mért csapással elvágta a hágóhoz vezető utat, s az ellenséget visszavonulásra kényszerítette. A hadsereg balszárny-hadteste elfoglalta a Vereckei-hágót, és néhány kilométert előrenyomult déli irányban. A front balszárnyán a 17. önálló gárda-lövészhadtest (parancsnok Gasztyilovics vezérőrnagy) október 14-ig eredménytelenül harcolt Kőrösmező környékén. Az ellenség azonban október 15-én megkezdte csapatai visszavo-

**HÁROSY (HASZALA)
TEOFIL**

(1893. december 8., Cajla –
1966. június 27., Budapest)

A mödlingi Technische Militärademie diákja volt, 1914-ben avatták hadnaggyá. Az első világháborúban árkász századparancsnok Przemyslben, ahol a vár elestekor került orosz fogságba, ahonnan csak a háború után tért vissza. 1923-tól az erődítéstan tanára volt a Ludovika Akadémián. 1941. szeptember 1-jétől ezredes, 1942–44 között országerődítési parancsnok, az Árpád-vonal építésének egyik irányítója. A háború után a Budapesti Műszaki Egyetemen az erődítéstan tanára, tanszékvezető.

nását, minthogy a 2. Ukrán Front csapatai elérték Debrecen és Nyíregyháza körzetét, és ez komolyan veszélyeztette az 1. magyar hadsereg hadtápját.”

Tehát a szovjet hadtörténetírás is elismerte, hogy a magyar és német csapatok csak akkor vonultak vissza, amikor dél felől a 2. Ukrán Front bekerítéssel fenyegette a Keleti-Kárpátokban az Árpád-vonalat védő 1. magyar hadsereget.

Az Árpád-vonal völgyzáróiból és állásából visszavonuló csapatok utóvédharcai során megkezdődött a magyar haderő felbomlása. A sikertelen kiugrási kísérlet, a nyilas hatalomátvétel, az ország jelentős területének elvesztése, a csapatok német vezetés alá helyezése

demoralizálta a magyar erőket, amelyeket már csak a német kényszer és a szovjetektől való félelem vitt előre, vagyis inkább hátra. Megkezdődött a magyar katonák vesszőfutása az életért.

Felvetődhet a kérdés, miért fontos nekünk az a tény, hogy az Árpád-vonal volt az egyetlen olyan erőrendszer Európában, amelyet nem törtek át. Mire való egyáltalán erődíteni? Erről Hárosy Teofil hadiműszaki mérnök-kari ezredes, az Árpád-vonal megálmodója a *Magyar Katonai Szemle* 1941/11. számában így elmélkedett: *„Vitán felül áll, hogy a védelem a döntést legfeljebb csak elodázza. Győzelmet – vagyis akaratumunknak az ellenségre való rákényszerítését – csakis támadással lehetet kicsikarni. Ősi tapasztalat mégis, hogy a védő majd minden esetben erődít. De nem azért lesz vesztes, mert erődít, hanem azért véd, mert gyengének érzi magát. Ha a védő nem erődít, a támadónak csak annál könnyebb dolga van vele. Eldöntött küzdelem után már csak a győztesnek hallani a szavát, és ilyenkor elsikkad annak a fészegetése, hogy a győzelem minő erőfeszítésbe került.”*

ÍGY MŰKÖDÖTT

A HARCKOCSIK ELLEN

Az Árpád-vonalban csak a szorosjellegű területeket zárták le állandó erődítésekkel. A harcászati és műszaki követelményeket a modern, páncélos-gépesített háború elméletéhez és gyakorlatához igazították, mely szerint az ellenség páncélos felderítő részei haladnak az élen. Azokat kell először leküzdeni vagy visszafordulásra kényszeríteni. Útzárak és harckocsiakadályok egész rendszerét építették tehát ki. Azok védelmére pedig sorozatlövő fegyvereket állítottak be. A páncéloskötelékek támadásának elhárítása nem okozott különösebb nehézséget, mert a szorosjellegű területen a harckocsik csak mélységben ta-gozva támadhattak, így a páncéltörő fegyverek egymás után küzdhatték le azokat, a gyalogság pedig a környező nehéz terepen nem tudott a megközelítési útvonalától eltávolodni.

A TÜZÉRSÉGI TÜZ ELLEN

A tüzérségi tűz ellen szintén a szétszór-tan elhelyezett erős bunkerek és a nyílt tüzelőállások védtek a legjobban. Könyű- és páncéltörő lövegek közvetlen tűznek nem adtak támadási felületet, nem építettek lőréssel ellátott bunke-

Az Árpád-vonal napjainkban is megtalálható maradványai: a harckocsi elleni gúlasor és vasbeton építmények

reket, csak abban az esetben, ha az ellenség nem tudta azt közvetlenül lőni.

A BOMBÁZÁSOK ELLEN

A repülőbombák hatása alól a vonal tervezői az erődelemek méretezésével, szétszórásával, tökéletes rejtésével vonták ki a védőket. A magas hegyek és az erős légvédelem miatt a repülőgépek csak nagy magasságból bombázhattak, ezért hatásuk a völgyzárakra igen jelentéktelen volt. A tüzérségi tűz ellen szintén a szétszórtan elhelyezett erős bunkerek és nyílt tüzelőállások védtek a legjobban.

A GYALOGSÁG ROHAMA ELLEN

A gyalogos és műszaki rohamalegységek ellen egyrészt lehetőséget adtak az erődcsoportnak a közelharcra, másrészt a műszaki zárok és akadályok széles körű alkalmazásával fokozták a védelem elhárító erejét. Az erődcsoport jelentős számú géppuskával, golyószóróval, géppisztollyal és bőséges kézigranát-javadalmazással rendelkezett, így az ellenséges gyalogság támadását biztonságosan vissza tudta verni.

AZ ELLENSÉG VÉLEMÉNYE

Még folyt a háború, amikor a szovjet *Haditechnikai Magazin* 1945. évi 5–6. számában bemutatták az Árpád-vonalat. „Az Árpád-vonal (a Kárpátokban) minden idők erősítési építményekkel legjobban berendezett védelemi terepszakasza volt – mind a tűz, mind a személyi állomány védelme, mind a mozgás akadályozása szempontjából. Masszív kazamatákat a tüzfegyverek számára az ellenség felőli oldalon nem építettek, mert az erdős-hegyes terepen ennek nem is lett volna értelme. Az ellenség csapatainak felépítése, fegyverzete azt eredményezte, hogy a terep a védekező félnek kedvezett. Az előerő és a tüzfegyverek számára készített védelmi építmények aránya az Árpád-vonalban 2:1 volt. Minden védelmi csomópont és támpont kiváló minőségű vasbeton és föld-fa bunkerekből állt, hogy megvédje az előerőt és az anyagi készleteket. Minden támpont és védelmi csomópontrendszer általában minimális vasbeton és föld-fa védelmi építménnyel rendelkezett.”

Tematikus gyűjtemények

Jobban elmélyülne kedvenc témájában?

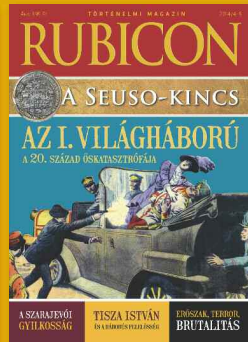
A Rubicon gyűjteményeivel igazi szakértővé válhat!

Néhány példa:

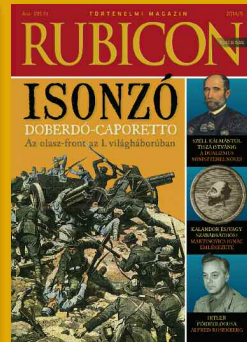
I. világháború

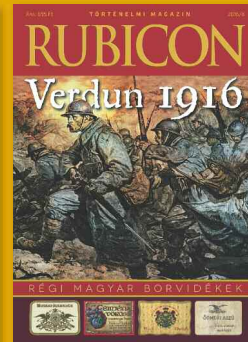
2013/1.

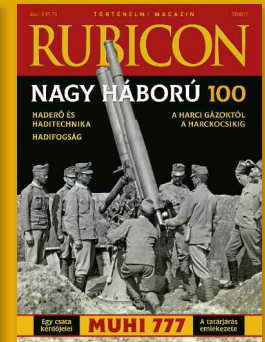
2014/4-5.

2014/9.

2016/8.

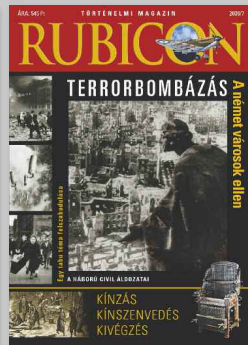

2018/5.

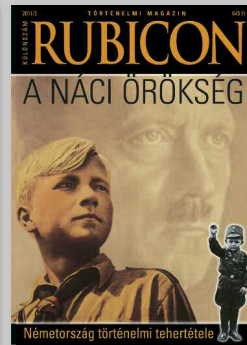
Hitler és a Náci Németország

2005/8.

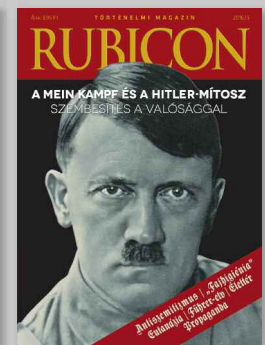
2006/7.

2011/2. különszám

2011/12.

2016/3.

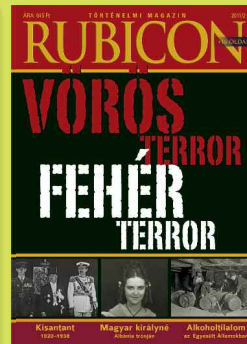
A 20. századi magyar történelem vitatott témái

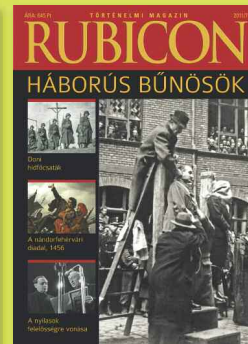
2010/1.

2010/3.

2011/2.

2011/7.

2012/11.

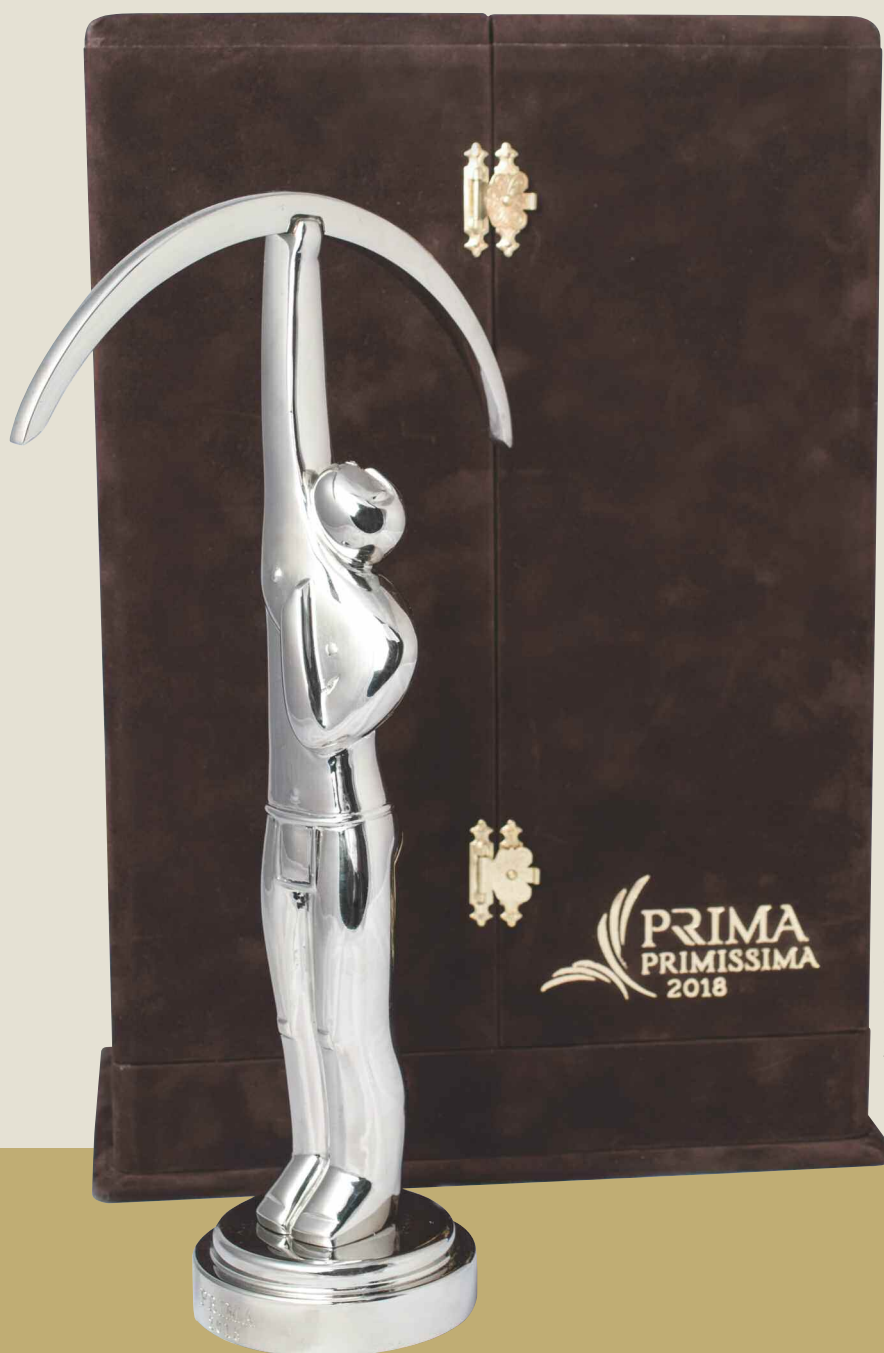
5 lapszám – 30% kedvezmény

További ajánlataink: bolt.rubicon.hu

A Prima Primitissima Alapítvány kuratóriumának
2018. évi döntése alapján
Magyar sajtó kategóriában a Rubicon szerkesztősége
Prima Díjban részesült.

KÖSZÖNJÜK!

Egyben köszönet szeretett szerzőinknek szakavatott,
színvonalas szövegeikért és olvasóinknak olthatatlan tudásszomjukért!

A díj: Boldi Kispasztkája, Az égire törő ifjász